

אלכסנדר דוגין: מבוא קצר לקורא העברי

א.

אלכסנדר דוגין (נ. 1962) הוא פילוסוף פוליטי רוסי. במרכז הגותו עומדים התנגדותו לליברליזם והניסיון לנסח פילוסופיה מקורית בעלת מאפיינים לאומיים-פרטיקולריים ורוסיים. תרומתו החשובה ביותר למחשבה המדינית בעת הזו היא התיאוריה הפוליטית הרביעית, פרויקט שהוא גם שם של ספר משנת 2009 (הגרסה האנגלית, שהיא מעט שונה מן המקור הרוסי, יצאה לאור בשני חלקים, ב-2012 וב-2017). נקודת המוצא של הספר היא שתקופתנו אנו – המאה העשרים ותחילת המאה העשרים ואחת, ובייחוד השנים שלאחר תום המלחמה הקרה – עומדת בסימן הִצָּרָה (narrowing) מתמדת של אפשרויות הקיום הפוליטי. דוגין טוען שהעת המודרנית הולידה שלוש אידיאולוגיות פוליטיות מרכזיות: הליברליזם, הקומוניזם, והפשיזם (התיאוריות הפוליטיות הראשונה, השנייה, והשלישית, בהתאמה). לאורך המאה העשרים, הביסו אותן אידיאולוגיות את כל תצורות הממשל הקדם-מודרניות (המלוכה, החברה השבטית, הפיאודליזם, וכיו"ב), ואף נלחמו זו בזו. אלא שלאחר תבוסת הפשיזם במלחמת העולם השנייה, ותבוסת הקומוניזם בתחילת שנות התשעים, נותר הליברליזם ללא חלופות או מתחרים משמעותיים. מצב זה, טוען דוגין, הוא זה של הגמוניה, בו הליברליזם למעשה מזמן התקדם כבר מעבר לייעודו המקורי כאידיאולוגיה או שיטת ממשל, והפך ל"אופק" בו מתקיים השיח הפוליטי הבינלאומי כולו.

התיאוריה הפוליטית הרביעית מהווה ניסיון לחשוב מעבר לאותה הגמוניה, ובכלל, מעבר לכל תצורות המשטר המודרניות הנזכרות לעיל. לדוגין אין הגדרה ברורה לאותה תצורת משטר עתידנית; הוא מאמין כי לכל עם, אומה או שבט יש מעין מהות פנימית, ובשל כך עליהם למצוא את שיטת

הממשל המתאימה להם¹. הוא מאמין, למשל, ששיטת הממשל המתאימה לרוסיה מעל לכל היא האימפריה. לדידו השלטון האימפריאלי הוא זה המשקף בצורה הנאמנה ביותר את הערכים אותם הוא מזהה עם ה"נפש" הרוסית, בדגש על ההיררכיה, המסורת, ומימד הקדושה הנובע מן הקשר המיוחד שבין הכנסייה הרוסית-אורתודוקסית לתרבות הרוסית. הוא גם סבור שרק שלטון מרכזי חזק מסוגל להביא להרמוניה בין כל העמים השונים של המרחב האירואסייתי. אך בו בעת, הוא גם מכיר בכך שלאומות אחרות יש נטיות פנימיות אחרות, ושסדרי השלטון שלהן צריכים לשקף זאת. במידה מסוימת הוא אף סבור שישנן מדינות, כדוגמת בריטניה וארה"ב, אשר הליברליזם תואם את רוחן ואת דתן, אם כי הוא דוחה את הרעיון שיש לליברליזם תוקף אוניברסלי, או שהוא משקף את מאווייו של "כל אדם באשר הוא אדם".

דוגין פוסל את החלוקה המסורתית בין ה"ימין" וה"שמאל" הפוליטיים, או למען הדיוק, הוא גורס כי מושגים אלו כבר אינם חלים על המציאות שלאחר המלחמה הקרה. בדומה לאלן דה בנואה, מייסד ה- *Nouvelle Droite* הצרפתי, דוגין מאמין כי כיום החלוקה הפוליטית החשובה ביותר היא זו בין ה"מרכז" ל"פריפריה". "המרכז", כיום, או לפחות עד השנים האחרונות, היה מה שמכונה הסדר העולמי הליברלי: כלכלת השוק, פוליטיקה גלובליסטית, משטר זכויות האדם, וארגונים על-מדינתיים כמו האו"ם, נאט"ו, וכיו"ב. "הפריפריה", לעומת זאת, היא בעיניו של דוגין כל אומה או אידיאולוגיה המתנגדת לאותו סדר עולמי, בין אם מ"שמאל" או מ"ימין". מסיבה זו יש לו עניין רב בכל משטר או תנועה אנטי-מודרניים ואנטי-ליברליים, גם אם הוא מתנגד עקרונית למטרות שבשמן הם פועלים, כמו למשל הפונדמנטליזם האיסלמי, הקומוניזם הסיני, ואפילו זרמים מסוימים ביהדות. הוא אף מקפיד לטפח קשרים עם ארגונים ומדינות אשר לדידו קוראים תיגר על ההגמוניה הליברלית, בהן איראן, תורכיה, ומפלגות אנטי-ליברליות שונות ברוסיה ובאירופה.

¹ באחד הפרויקטים המתמשכים והיותר שאפתניים שלו, **נאוואכיה** (מלחמות השכל, או התודעה; מיוונית: נואוס, νόος – שכל או אינטלקט; מאכיה, *μαχία* – מלחמה, קרב, התגוששות), המונה כ-28 ספרים, דוגין אף מנסה לחקור לעומק את מהותן של כמה מהציוויליזציות הגדולות בעולם, את ה"לוגוס" הפנימי שלהן.

המושגים של "מרכז" ו"פריפריה" משמשים את דוגין גם לניתוח המבנה האידיאולוגי של כל אחת מן התיאוריות הפוליטיות המוזכרות – הראשונה, השנייה, והשלישית. לפי דוגין, כל תיאוריה פוליטית מעמידה במרכזה סובייקט מסוים, מעין ציר סביבו סובב כל עולם התוכן שלה, עקרון מנחה על-פיו נקבע ה"טוב" המוסרי העליון שלה. אצל הליברליזם, הוא טוען, הסובייקט המרכזי הוא האינדיבידואל. אצל הקומוניזם זה המעמד, אצל הפשיזם זו המדינה, ואצל הנאציזם זה הגזע. לעומת זאת, בתיאוריה הפוליטית הרביעית, שולל דוגין את כל אותם סובייקטים כבסיס לאותה תיאוריה עתידנית. הוא רואה בכל אלו מושגים שחלחלו אל התרבות הכללית מתוך מדעי החברה המודרניים, ושיש בסופו של דבר להוקיע אם ברצוננו להתקדם ולנסח תיאוריה חדשה, בתר-מודרנית². יחד עם זאת, הוא גם מזהה יסודות חיוביים מסוימים ב"פריפריה" שלהן, אותם הוא חושב שדווקא כן ניתן לאמץ ולסגל: החרות במקרה של הליברליזם; ביקורת הקפיטליזם במקרה של הקומוניזם; ומה שהוא מכנה "אתנוצנטריות" – השקפה קולקטיבית, אשר שמה דגש על שפה משותפת, קרבה תרבותית-אתנית, קשרי משפחה ומוצא, ועוד, אך בשום אופן לא על השקפות של גזע ביולוגי, אותן פוטר דוגין כהזיה בטלה – במקרה של התיאוריה השלישית. עד גבול מסוים, ניתן לראות בתיאוריה הפוליטית הרביעית תמהיל של אותם יסודות.

ב.

השקפתו של דוגין בדבר מאזן הכוחות הבינלאומי בשנים שלאחר סוף המלחמה הקרה מזכירה במידת מה את זו שהציע פרנסיס פוקוימה בספרו המפורסם קץ ההיסטוריה והאדם האחרון (1992). כזכור, פוקוימה טען שעתה, לאחר שהביסה הדמוקרטיה הליברלית את אויביה האידיאולוגיים מימין ומשמאל, בעצם לא נותרו חלופות אמיתיות לשיטת הממשל הזו, ומכאן שניתן לומר שההיסטוריה – כל עוד רואים את ההיסטוריה כסיפור

² יש לציין שדוגין גם שולל את הלאומיות מאותה סיבה, ואת הרעיון של "לאום" בכללית. גם באלו הוא רואה תוצר מלאכותי של המודרנה, בעיקר של המאות התשע-עשרה והעשרים. באחד מספריו האחרים, אתנוסוציולוגיה (2014; אנגלית: 2018 ו-2019), הוא מציב במקום זאת את הרעיון של האתנוס כיחידה הבסיסית, האורגנית, של הקיום הפוליטי, ומבדיל בינה לבין מושגים כמו "עם" ו"חברה".

עלייתם ונפילתם של משטרים ואידיאולוגיות שלטון – הגיעה לקיצה. אלא שבניגוד לדוגין, פוקוימה לא ניסה לפתח חלופות תיאורטיות או ממשיות לדמוקרטיה הליברלית. אמנם, בניגוד לדעה הרווחת, פוקוימה מעולם לא סבר שההגמוניה הליברלית נושאת בחובה רק טוב. להיפך, כמו דוגין, גם הוא האמין שהליברליזם מציב בפני האנושות שלל אתגרים משל עצמו, ובראשם אולי הבנאליות של הקיום בחברה בה לא מתקיימים יותר מאבקים "גדולים" או הרואיים כמו בעבר, בה ניתן פחות או יותר לרכוש כל דבר, ובה נדמה שהעמיד טומן בחובו רק מונוטוניות ושגרה. אבל עבור פוקוימה, אין ממש אפשרות לעשות משהו בנידון. האתגר העומד בפני האנושות, לדידו, הוא לנסות למצוא פתרונות בתוך אותו אופק ליברלי, ובגבולותיה. דוגין כמובן דוחה את מסקנותיו של פוקוימה, בראש ובראשונה ממניעים "לאומיים". הוא סבור שעצם הצבת הליברליזם כמעין מטרת-על של החברה האנושית היא תפישה גזענית ומתנשאת, אשר מעצם הגדרתה מונעת מקבוצות ואומות שונות להגדיר בעצמן את היעדים שלהן ואת מסלול התפתחותן. הוא גורס כי החלוקה של העולם למדינות ליברליות ועוד-לא-ליברליות – הקרובה באופן לא-מתמיה לשיטת החלוקה הוותיקה יותר של מדינות העולם למפותחות ומתפתחות – היא עצמה סימן להגמוניה הליברלית. דוגין, לעומת זאת, קרוב יותר לתפישתו של סמואל הנטינגטון בספרו **התנגשות הציביליזציות** (1996), אשר בניגוד לפוקוימה, גרס כי העידן שלאחר המלחמה הקרה יתאפיין דווקא בהתעצמותן של מספר מסוים של תרבויות-על – בהן המערבית, האסלאמית, הסינית, ועוד – אשר סופן להגיע לעימות ביניהן. כמוהו, דוגין מאמין בעולם רב-קוטבי – מושג מרכזי בתפישתו הגיאופוליטית – בו מתקיימות מספר ציביליזציות במקביל, בדגש על סין, איראן, הודו, וכמובן רוסיה, בה הוא רואה את ליבת המרחב האירואסייתי. ציביליזציות, על-פי דוגין, נפרדות אחת מן השנייה לא רק בפרטים השוליים, אלא, כאמור, באופן מהותי, ולכן עצם המחשבה שניתן למדוד את "התפתחותן" על איזה שהוא קנה מידה משותף היא משוללת הגיון.

ג.

דוגין החל את דרכו הפוליטית והאינטלקטואלית בשלהי העידן הסובייטי. בשנת 1979 הוא החל את לימודיו במכללת התעופה במוסקבה, אם כי הוא

הודח במהלך השנה השלישית בשל השמעת דעות אנטי-קומוניסטיות, ונאלץ לעבוד במשך תקופה מסוימת כמנקה רחובות. בשנת 1980 הצטרף אל "חוג יוז'נסקי" – הנקרא על שם הרחוב במוסקבה בו נתאספו חבריו – אשר איגד תחתיו אינטלקטואלים ובוהמיינים שונים בעלי משיכה אל דתות, טקסים, ותורות אזוריות שונות. שם כנראה נחשף לראשונה להגות המסורתנית (Traditionalism) מבית מדרשם של מייסד האסכולה, הצרפתי רנה גנון (René Guénon), ותלמידו-ממשיכו, האיטלקי יוליוס אבולה (Julius Evola), אשר השפיעו השפעה מכרעת על המשך דרכו. בשנים הבאות הוא למד צרפתית, איטלקית, גרמנית, ושפות אחרות, ותרגם כמה מהטקסטים החשובים של גנון ואבולה לרוסית. לאחר התמוטטות ברית המועצות, שימש דוגין כפעיל ויועץ בכמה מפלגות רוסיות, אם כי בשלב זה נותר עדיין אלמוני יחסית. הוא זכה להכרה לאומית – ובהמשך, בינלאומית – בעיקר לאחר פרסום ספרו **עקרונות הגיאופוליטיקה** (1997), אשר שולב בהמשך בתוכנית הלימודים של האקדמיה הצבאית הרוסית, ושיש אומרים השפיע השפעה מכרעת על עיצוב דרכה של רוסיה בזירה הבינלאומית החל מראשית שנות האלפיים. בין היתר, שמו של דוגין נזכר לעתים תכופות כאחד האישים המשפיעים ביותר על תפישת עולמו של נשיא רוסיה ולדימיר פוטין, אם כי שני האישים הכחישו בהודמנויות שונות את הקשר ביניהם.

בעשור האחרון, תורגמו כמה מספריו המרכזיים של דוגין לאנגלית, בעיקר הודות למאמציו של החוקר והמתרגם הקנדי (והיהודי) מייקל מילרמן (michaelmiller.ca). במקביל, החל דוגין גם להתראיין לערוצי תקשורת ופודקאסטים שונים באנגלית. מסיבות אלו – כמו גם מכורח הנסיבות הפוליטיות – זוכים בשנים האחרונות רעיונותיו וכתביו לדיון והד ציבורי הולך וגדל בחוגי הימין האמריקאי, כחלק מהתסיסה הפוסט-ליברלית, שהחלה בקרב קבוצות שמרניות בשנים לפני בחירתו של דונלד טראמפ לנשיאות ארה"ב, ושהתעצמה בזמן כהונתו. בשנים אלו, ניחן גם שדוגין שינה במידה מסוימת את השקפותיו לגבי ארה"ב. כפי שניתן לשער, בעבר, מיצב עצמו דוגין כאויבה המושבע של ארה"ב, בה ראה את ליבה הפועם של ההגמוניה הליברלית העולמית. במהלך שנות התשעים וראשית שנות האלפיים התבטא נגד ארה"ב באופן חריף במיוחד. אך לאחרונה, ככל הנראה בעקבות החשיפה שלו לקהל האמריקני, כהונתו

של טראמפ כנשיא (הוא אף נפגש עם סטיב באנון, שהיה יועצו הקרוב של טראמפ לתקופה מסוימת), והתעמקותו בכתביהם של הוגים אמריקאים כמו ויליאם ג'יימס ואחרים, נדמה שהוא עכשיו מזהה שבארה"ב קיימים כוחות נוספים מלבד אלו הליברליים. יחד עם זאת, הוא עדיין סולד מהאימפריאליזם התרבותי של אמריקה, אותו הוא מזהה כאויב הראשי של רוסיה בזירה הבינלאומית, ואת המכשול העיקרי למימוש חזון הרב-קוטביות העולמי.

דוגין נסמך על ההגות המסורתית בעיקר בביקורת המודרנה. על-פי ההגות המסורתית, קיימת מסורת אחת עתיקה ("ה-מסורת") המכילה אמיתות נצחיות לגבי טבע האדם וסדרי חייו. מסורת זו, הם טוענים, נמצאת בבסיסן של כל הדתות הגדולות בעולם, אפילו כיום, אלא שבמרוצת הזמן, נשכחו וסולפו אמיתות אלו. מכאן שמאז אותו "עידן זהב" בו שלטה המסורת, נמצאת האנושות במצב של דעיכה מתמדת. את העת המודרנית ראו ההוגים המסורתיים כסם-מוות לאמיתות הנצחיות, וכחיפוכם הגמור של אותם ערכים נצחיים שהיו קיימים בתחילת הזמן. בין היתר הם דחו את הרעיון שניתן לבסס קהילה פוליטית על יסודות ה"חולין" ולא הקדושה, ולכן הם דחו רעיונות כמו שוויון-זכויות, אינדיבידואליזם, חירות הפרט, הפרדת הדת מהמדינה וכיו"ב. רבים מההוגים המסורתיים ראו לאורך השנים בהינדואיזם את הדת הקרובה ביותר לאותה מסורת עתיקה, ושאוהב השראה עצומה מהמבנה ההיררכי שלה, כמו גם מהחשיבות הרבה המיוחסת לכוהני דת וללוחמים כחלק אינטגרלי מה"תיאולוגיה" שלה. יחד עם זאת, יש לציין שגנון, מייסד (או מגלה) המסורת, דווקא המיר בסוף ימיו את דתו לאסלאם וחי את שנותיו האחרונות במצרים.

דוגין רואה את המודרנה באופן דומה, כתקופה של "שכחה" ועיוות האמיתות הנצחיות. אלא שבניגוד להוגים המסורתיים, דוגין רואה במודרנה הפניית עורף, ולא דווקא תקופה של "דעיכה" או התרחקות הדרגתית מן האמת. את השמרנות של דוגין ניתן לכנות "על-, או אפילו "אל-זמנית". בניגוד לשמרנים מערביים אשר מקדשים את ההתפתחות האישית והאורגנית של תהליכים, דוגין סבור ששמרנות אמיתית צריכה לשאוף לערכים האבסולוטיים, אלו שמעל הזמן. בנקודה זו דווקא הושפע דוגין מאוד מקבוצת ה"שמרנות המהפכנית" הגרמנית (Konservative Revolution), שפעלה בשנים שבין מלחמות העולם,

וכללה אישים כדוגמת אוסוולד שפנגלר, האחים ארנסט וגאורג פרידריך יונגר, הכלכלן האוסטרי אותמאר שפאן, ואחרים. חשיבותם של הוגים אלו, לפחות על-פי ניתוחו של דוגין, היה בכך שהם ניסו להתגבר על המודרנה לא בשם ערכי העבר, אלא בשם ערכי הנצח. כמוהם, דוגין בוחר לראות את המודרנה באופן אונטולוגי, ולא כרונולוגי, כלומר כסולם ערכים ש"תמיד היה שם", ולא כעידן חדש שהחל לפני ארבע- או חמש-מאות שנה. המודרנה, לפי קריאתו של דוגין – או לפחות הרעיון של המודרנה – הופיעה לראשונה כבר בספר המדינה של אפלטון, כ"עיר החזירים" (II, 369a-372d), העיר שתושביה עובדים ביום, וסועדים את נפשם בערב על עוגות ומטעמים. זוהי העיר, לדידו, אשר נשלטת על-ידי התאוה, הגרגרנות, התפישה שלפיה ניתן למדוד את בריאותה וחוסנה של אומה לפי מדד התל"ג – או במילים אחרות: על-פי ערכים המקדשים את ההווה המיידית. השחרור מן המודרנה, אם כך, תלוי בראש ובראשונה במהפכה מוסרית, אשר תעמיד את הערכים של הנצח והנשגב בראש הסולם המוסרי, ותחזיר את היצר ואת התאוה למקומם הראוי, בתחתיתו.

ד.

לטענת דוגין, הסיבה שבגינה הביס הליברליזם את כל מתנגדיו בשדה הקרב האידאולוגי של המאה העשרים, היא שהליברליזם היא התיאוריה הפוליטית הקרובה ביותר בהווייתה לרוח המודרנה. כמו המודרנה, הוא גורס, גם הליברליזם מקדש את ערכי ההווה בניגוד לערכי המסורת והעבר. אלא שלדידו, ניצחון הליברליזם הוא זמני בהחלט, ולא רק בשל משאלות ליבו האישיות, אלא בעיקר בגלל ההיגיון הפנימי של החשיבה הליברלית. העקרון המנחה את הליברליזם, הוא טוען, הוא החופש: חופש העיסוק, חופש הדת, חופש מכפייה, וכיו"ב. אלא שבאותה מידה, ניתן לראות בליברליזם אידיאולוגיה של פירוק, אשר תמיד מנסה "לשחרר" את האדם ממשו, בין אם מדובר במשטר מסוים, מסורת מסוימת, אתנוס, לאום, וכן הלאה. מכאן שהליברליזם זקוק תמיד לאויב חיצוני. כל עוד נמשכה המלחמה הקרה, טוען דוגין, הליברליזם היה "ממוקד מטרה", ולכן במדינות הליברליות הצליחו מוסדות כמו הדת והמשפחה להמשיך להתקיים בחופשיות יחסית. אלא שעם התמוטטות הקומוניזם, הליברליזם ישאף לפרק את כל מה שנקרה בדרכו. את מצב זה הוא מכנה בשם "פוסט-

מודרנה". בשלב הנוכחי, הוא מוסיף, פונה הליברליזם לפרק גם את הרעיון של גוף האדם, ולכן הוא רואה את התעוררות נושא זכויות הלהט"ב כלא יותר מהשלב האחרון והקיצוני ביותר של אותו היגיון פנימי המנחה את הליברליזם מראשיתו. זו אחת הסיבות שבשלן דוגין חושב שיש לחשוב מעבר לליברליזם ולהציב אופק חדש, או כפי שהוא מכנה זאת, "התחלה חדשה".

את הרעיון של "התחלה חדשה" שאל דוגין מהפילוסוף הגרמני מרטין היידגר, שלצד ההגות המסורתית, כנראה הייתה לו את ההשפעה המקיפה ביותר על דרכו, גם אם הגיע אליו בשלב מאוחר יחסית של הקריירה שלו. במהלך שני העשורים האחרונים, דוגין אף פרסם לא פחות מארבעה ספרים על הגותו של היידגר (מתוך כארבעים שפרסם בכלל), בהם **מרטין היידגר: פילוסופיה של התחלה חדשה** (2013), שאף תורגם לאנגלית. לפי תורתו של היידגר, ההיסטוריה של המערב היא ההיסטוריה של רעיונות מטפיזיים. החל מאפלטון ועד ניטשה – אחרון המטפיזיקאים – ניסו הפילוסופים השונים לעצב את האדם בדמות איזה שהוא טופוס ידוע מראש ("הפילוסוף", "הנוצרי", "האדם העליון" וכו'). היידגר, לעומת זאת, קרא לאימוץ תפישה חדשה, פוסט או אנטי-מטפיזית, ברוח היוונים הקדם-סוקרטיים, שתציב את האדם כ"היות-שם" (Dasein) – כתוצר של המקום, של הזמן, של התרבות ממנו הוא בא – ולא תנסה לעצב אותו לפי מודל ידוע מראש. כמוהו, גם דוגין מבקש לנסח פילוסופיה פוליטית אשר תציב את המקום, את התרבות, את המסורת, את ה-archē (ביוונית: ἀρχή; יסוד, התחלה, מקור) במרכז. זוהי המטרה העליונה של התיאוריה הפוליטית הרביעית.

ה.

את תורתו של דוגין אין צורך לקיים במלואה ומן הסתם אין ישראלי שיכול לקבל על עצמו את תפישת עולמו בלא הסתייגות, בין היתר בשל פעילותו הפוליטית וקרבתו אל כמה מאויביה הגרועים ביותר של מדינת היהודים. יחד עם זאת, יש לזכור כי דוגין הוא כיום אחד הפילוסופים המשפיעים בעולם, וחשוב שנכיר את הגותו, ולו רק בכדי להבין תמורות מרכזיות בזירה הבינלאומית. עד כה, עד כמה שידי משגת, ניסיון זה עדיין לא התקיים. מלבד אזכורים ספורים בעיתונות העברית וראיון צבעוני שערך

עימו איל לוינטר במגזין 'אפוק' ב-2017, בעברית נכתב עליו רק מאמר מקיף אחד, מאת יגאל ליברנט, בכתב-העת "תכלת"³. מאמרו המצוין של ליברנט מכיל מידע ביוגרפי רב על דוגין, על הגותו המוקדמת, והרקע ממנו צמח. יחד עם זאת, הוא נכתב לפני ה"תפנית ההיידגריאנית" במחשבתו, לפני פרסום התיאוריה הפוליטית הרביעית, ומתמקד בעיקר בהגותו הגאופוליטית. יש לקוות שבשנים הבאות, יכתבו גם מחקרים אחרים, מעודכנים יותר, על הגותו.

אך יש גם סיבות אחרות בגינן יש לישראלים סיבה מיוחדת לגלות עניין בדוגין. הראשונה היא שאל לנו לשכוח שלמדינת ישראל היו ברבות השנים יחסים סבוכים מאוד עם הסדר העולמי הליברלי, ודי אם נזכיר את ארגוני זכויות האדם למיניהם, האו"ם, בית הדין בהאג, ועוד מיני מוסדות. כפי שדוגין מסייע לנו להבין, המתקפה הליברלית נגד מדינות הלאום אינה רק "תוצר לוואי" של המערכת הליברלית, אלא חלק מרכזי ממנה..

כמו כן, עשוי דוגין לסייע לנו לחשוב על עתידה ומטרתה של הציונות. מדינת ישראל נמצאת במצב מתמיד של חשיכה על סדרי השלטון שבה. אך יחד עם זאת, נראה שבשנים האחרונות מתמקד השיח הפוליטי בישראל במאזן הכוחות הבין-מוסדי, ברפורמה פרלמנטארית, וכיו"ב, כלומר, אם להשתמש במונחיו של דוגין, השיח הפוליטי הפילוסופי מתקיים כיום אך ורק בתוך האופק הליברלי. אך האם לא כדאי שנרחיב את הלקסיקון הפוליטי שלנו, ונחשוב לעומק על מטרת העל של המדינה? בנוסף, עתה, מששבנו לארץ אבותינו, האם לא כדאי שהמשטר ישקף את הarchē שלנו? יתכן שלדוגין אין פתרונות, אך הוא יכול לעזור לנו לפחות להתקדם בכיוון.

³ יגאל ליברנט, "חוזה האימפריה הרוסית החדשה", תכלת 34, חורף התשס"ט (2009), עמ' 80-51. למאמר זה גם הייתה תרומה מסוימת לפרסום שמו של דוגין בעולם: באחד מהראיונות עימו, ציין המתרגם מייקל מילרמן שהוא פיתח עניין בדוגין רק לאחר שקרא את המאמר הנ"ל בתרגום לאנגלית.